

Oponentský posudek doktorské disertační práce

Liberalism and its Justification in Contemporary Political Philosophy,

kterou předkládá

Matej Cibík, M. A.

Hlavním tématem disertace je problematika *filosofického* zdůvodnění *liberalismu*. Autor nejprve zvažuje a odmítá taková zdůvodnění, která by se opírala o *hodnotový pluralismus* nebo o teorii *vlastnictví sebe sama* (kap. 1). Pak autor ukazuje, že ke zdůvodnění by šlo použít Rawlsův pojem (morální) *osoby*, ale že ten není sám u Rawlse dostatečně zdůvodněn (kap. 2). Nakonec se autor pokouší potřebné zdůvodnění pojmu morální osoby sám vypracovat a ukázat, co z toho plyne pro liberalismus a specificky pro problém politického uznání (kap. 3).

Disertace je v mnoha ohledech mimořádně pěkně zpracovaná: autor dobře píše (anglicky), přečetl množství relevantní literatury a dohlédl na to, aby v textu skoro vůbec nebyly překlepy (jedna z vzácných chyb je na s. 13, 4. řádek zdola, kde místo „their“ má pravděpodobně být „they“) a aby odkazy byly po formální stránce bezvadné. Autorovi se dále do značné míry daří naplnit obsahové cíle, které si předsevzal. Zdá se mi ale, že skutečně nadstandardní elegance a cílevědomosti textu je dosahováno trochu na úkor zkoumavosti a místy i přesnosti.

Mezi částmi práce je přitom v typu zpracování znatelný rozdíl: v kapitolách 1 a 2 autor vychází ze stavu bádání, který inteligentně referuje (a ovšem již selekce referovaných pozic má do jisté míry ráz vyjádření vlastního názoru) a k referátům dostatečně často připojuje vlastní úvahy, směřující k doplnění nebo upřesnění již proběhnuvší diskuse. V kapitole 3 se autor vydává na vlastní cestu, která ho vede do méně probádaných končin. I zde si autor počíná způsobem, který zasluhuje uznání, ale oproti kapitolám 1 a 2 tu jde o vstup na vratkou půdu, na níž se nelze pohybovat s tak velkou jistotou, nýbrž spíše poněkud tápavě. „... if people view themselves as holders of valid moral claims, then this fact needs to be mirrored and appreciated by the political regime under which they live“ (s. 127) – z této myšlenky tu autor vychází a z ní chce odůvodnit liberální režim. Věřím, že je to velice zajímavý a slibný projekt – na kterém snad bude třeba ještě dál pracovat, než bude jeho potenciál vyčerpán (resp. než se tomu přiblížíme).

Protože se v následující části posudku zaměřím na pochybnosti a otázky, rád bych řekl předem, že práci považuji za velmi dobrou a rozhodně zralou k obhajobě.

(1) Je zarážející, že autor v úvodu bez vysvětlení přeskakuje mezi úkolem zdůvodnit liberalismus jako systém *hodnot, postojů a cílů* („values and attitudes“, s. 9) a jako *typ politického zřízení* („a mode of political existence of society“, s. 7, „to justify liberalism ... is to defend a claim that liberalism is to be preferred amongst other options how to *politically*

organize a society“, s. 8 – kurzíva JM) – jenž je ovšem normálně neutrální vůči rozmanitým sadám hodnot a cílů. Čtenář je proto na prvních stránkách v nejistotě, který liberalismus má být obhájen/zdůvodněn?

Tuto nejasnost jen prohloubí, když autor na s. 12 obě pojetí uvádí do vztahu. Říká totiž:

„the quest for a philosophical justification of liberalism consists of trying to show that the above-mentioned *values* understood in a way characteristic for liberalism *ought to guide* the basic elements of a *given political regime*.“ (kurzíva JM)

Tato věta je pozoruhodně nejasná a pravděpodobně stěží udržitelná: (i) co v závěru věty dělá slovo „given“? Jestliže liberální hodnoty *mají (ought)* fungovat normativně pro základní rysy režimu, není ten režim teprve požadovaný či hledaný, a nikoli „daný“? (ii) když autorovo vyjádření přijmeme tak, jak stojí, bude hodně záležet na tom, jaká kvantifikace je míněna slovy „a given regime“. Kdyby mělo jít o *libovolný* daný režim – a kdyby, jak se nabízí, „the basic elements“ byly základní stavebné rysy režimu (ty, které jej charakterizují v kontrastu s jinými režimy) a „ought to guide“ znamenalo jakousi normativní vyvoditelnost –, dostávali bychom bizarní strategii, podle níž by přednost liberalismu spočívala v tom, že z jeho hodnot lze vyvodit kterýkoli režim (přesněji že pro libovolný daný režim lze ukázat, že jeho základní strukturní rysy vyplývají jako normativně správné z liberálních hodnot). I když metahodnota tolerance k odlišným hodnotám prvního řádu by snad opravdu mohla dávat liberalismu v takovémto posuzování jistou komparativní převahu, věřím, že autor toto nejspíš na mysli neměl. (iii) Ale co měl? Když nebudeme klást důraz na „a given“, mohli bychom se domýšlet, že autor sledovanou větou chce říci něco jako: „z liberálních hodnot plyne preferování liberálního režimu“. Ale to bude asi platit i pro všechny ostatní (více méně konsistentní) sady hodnot, takže takto by i „justification“ řekněme nacismu mohla spočívat v ukázání, že z nacistických hodnot plyne, jak mají být budovány „basic elements“ nacistického státu. To je ale jakožto „justification“ důkaz kruhem – nebo v nejlepším případě jen pomocný test aplikovatelnosti příslušné hodnotové soustavy. (iv) pokud by měl autor na mysli, že „ze všech možných sad hodnot by se dění v libovolném daném režimu měl řídit právě liberálními“, musíme zase násilně reinterpretovat „the basic elements“ jako ne už základní stavebné rysy daného režimu (jeho stavbu, která v takovémto čtení zůstává daná a neovlivněná žádným 'ought'), nýbrž to, co v takto stavěném daném režimu může probíhat (šlo by pak o jakési pro-liberální nasměrování procesů, nakolik je umožňují 'mantinely' nastavené tím kterým režimem). (v) pokud měl na mysli prostě, že obhajoba liberalismu spočívá v ukázání, že liberální režim (založený na liberálních hodnotách) *je lepší než jiné režimy*, pak by se to dalo říci jednodušeji (a obsah sdělení by ovšem byl v kontextu autorova úvodu překvapivě chudý).

Domnívám se, že v následujícím textu se ukazuje, že autor měl na mysli (v). Ale analytičtějšímu čtenáři jeho formulace z úvodu vůbec nepomáhají a spíše ho matou. Ve skutečnosti bude síla zdůvodnění patrně záviset na tom, že hodnoty, které vedou k upřednostnění liberálního režimu, jsou všelidské (totiž založené na správném porozumění tomu, co to znamená být morální osobou) a nikoli jen liberální v užším (kontrastivním) smyslu.

Doporučuji proto autorovi do budoucna důsledněji jazykově odlišovat a přesněji formulovat (eventuelně i na úkor literární elegance). Dalo by se například (i když netvrdím, že to je jediná možnost) slova „liberalismus“ užívat pro sadu hodnot a postojů, a režimu říkat „liberální režim“.

(2) Nejsem si jistý, zda autorovi pomáhá vycházet z toho, že u Rawlse je jakási jednotná teorie osoby, která zahrnuje sedm (nesamostatných?) složek (s. 75), když se pak rozumně orientuje především na „humans ... presented as self-authenticating sources of valid moral claims“ (tamt.) a vůbec na lidské bytí *morální osobou*. Uvedené východisko vede autora to k tomu, že na s. 81 říká: „But if human beings are the source of valid moral claims, the whole theory of person gains important normative connotations.“ Ale není jasné, proč bychom na to měli přistupovat, zvláště když Rawls, jak autor připouští (s. 82), chce přinejmenším některé z uvedených sedmi rysů „keep ... strictly separated“. Bývalo by myslím třeba důkladněji prozkoumat a doložit tvrzení, že uvedených sedm rysů osoby je u Rawlse „again and again ... derived from one another“ (s. 75).

Kdyby autor nezastával uvedené východisko, mohl by čtenáře rovnou v kap. 2 orientovat na důležitost pojmu *morální osoby*, nikoli osoby vůbec (s. 81-82 a dále).

(3) Na několika místech autor neudrží jinak chvályhodnou řemeslnou pečlivost: za zmínku stojí silně matoucí vynechání uvozovek uvnitř citovaného textu z Berlinova „The Pursuit of the Ideal“ (s. 37), kde Berlin píše (přinejmenším v mém vydání z r. 1990):

'I prefer coffee, you prefer champagne. We have different tastes. There is no more to be said.' That is relativism.

Když se vynechají Berlinovy uvozovky (takže není signalizováno, že hovoří dva mluvčí, z nichž ten první není Berlin, nýbrž relativista), je luštění smyslu citátu o hodně obtížnější.

Symptomaticky se pak zdá být mylný (a to hned ve dvou ohledech) odkaz na Rortyho „The priority of democracy to philosophy“ (s. 10), kde autor jednak vynechává z názvu počáteční „The“, jednak udává nesprávné stránky (v knize, na niž je odkazováno, je článek ve skutečnosti na s. 175-196; stránkový rozsah, který uvádí autor, by seděl na první vydání článku v úplně jiné knize). Symptomatické jsou tyto chyby v tom ohledu, že kritika Rortyho na tomto místě je hodně povrchní a pravděpodobně aspoň zčásti mylná (takže čtenář může být na pochybách, zda v tomto případě autor kritizovaný text opravdu měl v ruce).

Jak jsem již řekl, celkově považuji autorovu disertaci za velmi dobrou. Práce rozhodně **splňuje standardní požadavky** kladené na disertační práci a bez výhrad ji **doporučuji k obhajobě**.

V Praze dne 17. 11. 2015

doc. RNDr. Josef Mural, CSc.